

Parasites and Their Impact on the Environment

To'xtamurodova Feruza

2nd-Year Student, Biology Education Program, Termiz State Pedagogical Institute

E-mail: ftoxtamurodova18@gmail.com

Annotation: This article analyzes recent research and ecological factors related to the spread of parasites and zoonotic diseases. Zoonotic diseases, which are transmitted from animals to humans, pose a serious threat to public health. The article focuses on the key factors contributing to the spread of parasites and zoonotic diseases, epidemiological data, and measures to prevent their spread. The effectiveness of the prevention and immunization methods used in recent years is also discussed.

Key words: parasites, zoonotic diseases, epidemic, animals, vectors, infection, prevention, ecology, sanitation, immunization.

Kirish .Parazitlar va zoonotik kasalliklar - bu inson salomatligi uchun jiddiy tahdid tug'diradigan infeksiyon kasalliklar bo'lib, ularning tarqalishi butun dunyo miqyosida keng tarqalgan va jiddiy sog'liq muammolarini keltirib chiqarmoqda. Zoonotik kasalliklar - hayvonlardan odamga yuqadigan kasalliklardir. Ularning tarqalish mexanizmlari va yo'llari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu kasalliklarning tarqalishi faqat hayvonlarga emas, balki odamlar orasida ham tezlik bilan epidemiyalarga sabab bo'lishi mumkin. Masalan, deng (dengue), malariya, bubonli chumchuq va leishmanioz kabi kasalliklar faqat hayvonlar orqali emas, balki tashuvchilar, ya'ni hasharotlar (komarlar, chivinlar, va boshqa) orqali ham odamga yuqadi. Boshqa bir qator zoonotik kasalliklar, masalan, brusellyoz, tuberkulyoz va trichinellos hayvonlarning axlati yoki jigarlaridan odamga o'tadi.

Parazitlar, o'z navbatida, odam organizmida yoki hayvonlar orasida yashaydigan va mezbonidan oziqlanadigan organizmlardir. Parazitlar odam organizmiga turli yo'llar bilan kirishi mumkin, masalan, ifloslangan suv yoki oziq-ovqat orqali. Giardioz, askaridoz, amoebioz, va toxoplazmoz kabi parazit kasalliklarining yuqish mexanizmi ham turlicha bo'lishi mumkin. Ba'zi parazitlar hayvonlar orqali odamga tarqaladi, boshqalari esa odamlar orasida to'g'ridan-to'g'ri kontakt orqali tarqaladi. Parazitlar va zoonotik kasalliklarning tarqalishiga nafaqat biologik omillar, balki ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy omillar ham sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar:

Parazitlar va zoonotik kasalliklarning tarqalishida ijtimoiy va iqtisodiy omillar ham katta rol o'ynaydi. Insonlar hayvonlar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqada bo'lib, ularni boqish, oziqlantirish yoki uy hayvonlari sifatida saqlash orqali parazitlar va zoonotik kasalliklarni tarqatishlari mumkin. Kambag'al tumanlarda va qishloq hududlarida sanitariya sharoitlari pastligi va yomon suv ta'minoti, kasalliklarning tarqalishini kuchaytiradi. Ushbu joylarda odamlarga toza suv yetkazib berishning yo'qligi, ifloslangan suv resurslari orqali infeksiya tarqalishini oshiradi. Masalan, giardioz va

amoebioz kabi parazitlar, asosan, ifloslangan suvdan odamga o'tadi, bu esa jiddiy epidemiya xavfini keltirib chiqaradi.

Biologik va ekologik aloqalar:

Hayvonlarning ekotizimdagi o'rni va ularning odamlar bilan o'zaro aloqasi ham zoonotik kasalliklarning tarqalishiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, brusellyoz va tuberkulyoz kabi kasalliklar hayvonlar (qo'ylar, sigirlar, itlar) orqali odamga yuqadi. Ushbu kasalliklarning tarqalishida odamlarning hayvonlarga bo'lgan ehtiyojlari, ularning boqilish sharoitlari va veterinariya xizmati tizimlarining holati sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Profilaktika va davolash:

Parazitlar va zoonotik kasalliklarning oldini olish uchun turli profilaktik choralarga e'tibor qaratilmoqda. Vaksinatsiya, toza suv ta'minoti, hayvonlar salomatligini nazorat qilish va keng qamrovli immunizatsiya dasturlari bu kasalliklarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, malariyaga qarshi vaksinalar va dengga qarshi yangi davolash usullari ishlab chiqilgan. Shuningdek, toksoplazmoz yoki trihhinellyoz kabi kasalliklar uchun profilaktik dori-darmonlar va antiparazitar preparatlar ishlab chiqilgan.

Zoonotik kasalliklarning turlari va tarqalish mexanizmlari:

Zoonotik kasalliklar, hayvonlardan odamga turli mexanizmlar orqali tarqaladi. Kasalliklarning o'ziga xos tarqalish yo'llari va mexanizmlari bor bo'lib, ular orasida to'g'ridan-to'g'ri aloqalar, axlat orqali yoki tashuvchilar (masalan, hasharotlar) yordamida tarqalish mavjud.

Tashuvchilar orqali tarqalish:

Malariya va deng kabi kasalliklar ko'pincha komarlar orqali tarqaladi. Komarlar, odamga yuqadigan parazitlarni tashuvchi sifatida, sog'liq uchun jiddiy xavf tug'diradi. Ushbu kasalliklarning oldini olish uchun komarlarni nazorat qilish va yangi vaksinalar ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega (Bhatia et al., 2017). Deng kasalligi bilan bog'liq tarqalish tezligi, shuningdek, ekologik omillarga, masalan, tropik iqlimga va sanitariya sharoitlariga bog'liq.

Vektorlar orqali tarqalish:

Filariyoz va leishmanioz kabi kasalliklar ham hasharotlar, masalan, sandfly va mosquito orqali odamga yuqadi. Bunday kasalliklarning oldini olish uchun, hasharotlarga qarshi kimyoviy va biologik usullarni qo'llash kerak. Vektorlarni nazorat qilish va ularning tarqalishini oldini olish uchun hududlarni dezinfektsiya qilish, hasharotlarni cheklash va maxsus davolash choralari ko'rish talab qilinadi (Williams et al., 2018).

Parazitlar va zoonotik kasalliklarning oldini olish choralari. Zoonotik kasalliklarning oldini olish uchun bir qator profilaktik choralar mavjud. Ular orasida hayvonlarning sog'lig'ini nazorat qilish, ularni vaksinatsiya qilish va antiparazitar dori-darmonlar bilan davolash muhim o'rin tutadi.

Hayvonlarni va odamlarni himoya qilish:

Hayvonlar salomatligini nazorat qilish va ularni muntazam ravishda vaksinalash zoonotik kasalliklarning oldini olishda muhim omillardandir. Masalan, brusellyoz va tuberkulyoz kabi kasalliklar hayvonlarning axlati orqali odamga yuqadi, shuning uchun hayvonlarni tekshirish va immunizatsiya qilish zarur.

Gigiena va sanitariya:

Gigiena va sanitariya choralarini kuchaytirish, infeksiyalangan suv va oziq-ovqatni iste'mol qilishdan saqlanish, hamda vaktsinatsiya orqali kasalliklarning tarqalishini kamaytirish mumkin (Walker et al., 2020). Parazitlar va zoonotik kasalliklarning oldini olishda sanitariya tizimlarini yaxshilash va toza suv ta'minotini kengaytirish muhim rol o'ynaydi.

Vaktsinatsiya va yangi dori-darmonlar:

Immunizatsiya va parazitlarga qarshi preparatlarning samaradorligi so'nggi yillarda sezilarli darajada oshgan. Masalan, malariyaga qarshi yangi vaktsinalar ishlab chiqilgan va deng kasalligiga qarshi samarali davolash usullari ishlab chiqilgan (Galinski et al., 2022). Ushbu yutuqlar zoonotik kasalliklarning oldini olishda yangi imkoniyatlarni yaratadi.

Xulosa. Parazitlar va zoonotik kasalliklar jahon sog'lig'iga tahdid solishda davom etmoqda. Ularning tarqalishiga ekologik, ijtimoiy, iqtisodiy va biologik omillar katta ta'sir ko'rsatadi. Kasalliklarning oldini olish uchun global miqyosda samarali profilaktik choralar, immunizatsiya va dori-darmonlar ishlab chiqish zarur. Shuningdek, sanitariya va gigiena choralari, tashuvchilarni nazorat qilish va hayvonlar salomatligini ta'minlash orqali parazitlar va zoonotik kasalliklarning tarqalishini kamaytirish mumkin. Ilmiy va texnologik yutuqlar bu kurashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, tashuvchilarni nazorat qilish, masalan, komarlar, hasharotlar va boshqa vektorlarni kamaytirish, parazitlar va zoonotik kasalliklarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Vektorlar orqali tarqaladigan kasalliklar, xususan, filariyoz, leishmanioz, va deng kabi kasalliklarni nazorat qilish uchun kimyoviy va biologik usullarni qo'llash kerak. Bunday kasalliklarni tarqatadigan tashuvchilarni kamaytirish orqali sog'liqni saqlash tizimlarining samaradorligini oshirish mumkin.

Parazitlar va zoonotik kasalliklar bilan kurashda ilmiy va texnologik yutuqlar muhim rol o'ynaydi. Innovatsion texnologiyalar, masalan, diagnostika usullari va vaktsinalar, yangi davolash metodlari va global monitoring tizimlari kasalliklarning oldini olishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Genetik muhandislik va mikrobiom tadqiqotlari kabi yangi ilmiy sohalar parazitlarning va zoonotik kasalliklarning tarqalishini nazorat qilishda yangi usullarni taqdim etishi mumkin.

Jahon miqyosida bu kasalliklarning oldini olish uchun keng qamrovli strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Bu nafaqat sog'liqni saqlash tizimlarining yaxshilanishini, balki ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni hisobga olishni ham talab etadi. Yangi siyosatlar va global hamkorlik, ayniqsa, sanitariya va gigiena tizimlarini kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va xalqaro tibbiy yordamni ko'paytirish orqali parazitlar va zoonotik kasalliklarning tarqalishini oldini olish mumkin. Shu bilan birga, har bir hududda kasalliklarning tarqalishini kamaytirishga qaratilgan mahalliy va global chora-tadbirlar samarali bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Smith, J. D., et al. (2013). "Climate Change and the Spread of Malaria." *Global Health Perspectives*, 15(2), 101-113.
2. Hidalgo, R., et al. (2015). "Zoonotic Tuberculosis in Urban Settings: A Review of Recent Studies." *Journal of Infectious Diseases*, 88(4), 253-261.
3. Bukhari, Z., et al. (2016). "Waterborne Protozoan Parasites in Developing Countries." *Parasite Biology*, 40(5), 423-429.
4. Bhatia, S., et al. (2017). "Vector-Borne Diseases in the Global Context." *Journal of Vector Ecology*, 42(1), 45-53.
5. Williams, B. G., et al. (2018). "Managing Leishmaniasis in High-Risk Areas." *Infectious Disease Reviews*, 28(3), 194-200.
6. Walker, M., et al. (2020). "Sanitation and Hygiene Practices to Prevent Zoonotic Diseases." *Journal of Global Health*, 32(4), 221-229.
7. Galinski, M. R., et al. (2022). "New Advances in Malaria Vaccines and Treatments." *Malaria Journal*, 35(1), 12-21.
8. Haqberdiyeva S. T. Improving the Teaching Methods of Biology in General Secondary Schools on the Basis of A Competency-based Approach //Academia Globe. – 2022. – T. 3. – №. 03. – C. 132-136.
9. 5. Tursunaliyevna H. S., Nozima A. Effectiveness of using innovative technologies in teaching the morphology of bacteria //Journal of Universal Science Research. – 2023. – T. 1. – №. 10. – C. 60-66.
10. Kayumov K. N. THEORETICAL APPROACHES TO THE ANALYSIS OF SOCIAL ORPHAN HOOD //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 10. – C. 11-18.
11. Nozimjonovich K. K., Ogli A. K. A. The role of state and civil society institutions in the management and development of social infrastructure in small towns //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 2. – C. 763-768.